

Transformation of the Institution of Political Parties in Ukraine During the Russian-Ukrainian War

UDC 329(477):355.01

DOI: <https://doi.org/10.15421/1726161>**Slipetska Yulia**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0003-1234-134X>, slipetska.julija@gmail.com**Kubska Oleksandra**Master's Student at the Department of Political Science, oleksandrakubska6@gmail.com*Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)*

Abstract.

The article explores the relevance of the radical transformation of the institution of political parties in Ukraine, determined by the challenges of full-scale Russian aggression. The purpose of the work is a comprehensive analysis of changes in the functional, organizational and ideological parameters of the domestic party system under martial law, as well as strategic forecasting of the contours of its post-war development.

In the course of the study, it was established that the war acted as a powerful catalyst for institutional changes, leading to the actual suspension of traditional inter-party competition in favor of national consolidation. It was found that the key factor of the transformation was the complete electoral and legal marginalization of the pro-Russian political segment, which culminated in the official ban on the activities of 11 anti-state parties. The patterns of adaptation of party cells, which largely reoriented themselves to volunteer activities, logistical support for the Armed Forces and coordination of assistance to internally displaced persons, are characterized. The impact of the crisis of trust in traditional political institutions on the formation of a social request for the emergence of a "third" party system is assessed.

The results of the study indicate the growing role of informal leaders – military personnel, volunteers and civic activists, whose authority is based on real achievements in crisis conditions, which creates prerequisites for the renewal of the political elite. A trend towards digitalization of political communication and transition to network models of party building, which minimize the bureaucratic apparatus, was revealed. The conclusions confirm that the post-war party landscape will be structured around new ideological lines of demarcation: the attitude towards the militarization of society, the choice between liberal and social models of economic reconstruction, as well as the depth of delegation of state sovereignty to supranational institutions of the European Union. The need to improve the electoral legislation to establish legal barriers for persons involved in collaboration, which is a critical condition for the protection of the democratic field of Ukraine, is emphasized.

Keywords: political party, party system, elections, electoral process, war, political conflict, political institute

Трансформація інституту політичних партій в Україні в період російсько-української війни

Сліпецька Юлія, Кубська Олександра*Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів, Україна)*

Анотація.

У статті досліджено актуальність докорінної трансформації інституту політичних партій в Україні, що була детермінована викликами повномасштабної російської агресії. Метою роботи є комплексний аналіз змін у функціональних, організаційних та ідеологічних параметрах вітчизняної партійної системи в умовах воєнного стану, а також стратегічне прогнозування контурів її повоєнного розвитку.

У ході дослідження встановлено, що війна виступила потужним каталізатором інституційних змін, призвівши до фактичного призупинення традиційної міжпартійної конкуренції на користь національної консолідації. З'ясовано, що ключовим фактором трансформації стала повна електоральна та юридична маргіналізація проросійського політичного сегмента, що завершилася офіційною заборонаю діяльності 11 партій антидержавного спрямування. Охарактеризовано закономірності адаптації партійних осередків, які значною мірою переорієнтувалися на волонтерську діяльність, логістичну підтримку Збройних Сил та координацію допомоги внутрішньо переміщеним особам. Оцінено вплив кризи довіри до традиційних політичних інститутів на формування соціального запиту щодо появи «третьої» партійної системи.

Результати дослідження вказують на зростання ролі неформальних лідерів – військових, волонтерів та громадських активістів, чий авторитет базується на реальних досягненнях у кризових умовах, що створює передумови для оновлення політичної еліти. Виявлено тенденцію до діджиталізації політичної комунікації та переходу до мережових моделей партійного будівництва, що мінімізують бюрократичний апарат. Висновки підтверджують, що повоєнний партійний ландшафт структуруватиметься навколо нових ідеологічних ліній розмежування: відношення до мілітаризації суспільства, вибору між ліберальною та соціальною моделями відбудови економіки, а також глибини делегування державного суверенітету наднаціональним інституціям Європейського Союзу. Наголошено на необхідності вдосконалення виборчого законодавства для встановлення правових бар'єрів для осіб, причетних до колабораціонізму, що є критичною умовою захисту демократичного поля України.

Ключові слова: політична партія, партійна система, вибори, виборчий процес, війна, політичний конфлікт, політичний інститут

Стаття надійшла / Article arrived: 07.07.2026 // Схвалено до друку / Accepted: 12.08.2026 // Підписано до друку / Approved for printing: 14.08.2026

Вступ.

Актуальність дослідження обумовлена безпрецедентними викликами, які постали перед національною політичною системою. По-перше, повномасштабна агресія РФ спричинила докорінний злам електорального ландшафту: юридична заборона проросійських партій не просто усунула антидержавні сили, а й залишила значну частину виборців без звичного політичного представництва.

По-друге, війна змінила саму природу партійної діяльності. Умови воєнного стану, що передбачають обмеження на проведення виборів та масових заходів, поставили партії перед питанням виживання як інститутів. Ті структури, що не змогли адаптуватися та трансформуватися у волонтерські чи гуманітарні хаби, фактично втратили зв'язок із громадянами.

По-третє, актуальність підсилюється радикальною зміною суспільного запиту. Згідно з соціологічними даними, рівень недовіри до партій залишається одним із найвищих серед усіх державних інститутів. Водночас формується колосальний запит на нове лідерство – запит на політичну суб'єктність військових, ветеранів та волонтерів.

Нарешті, європейська інтеграція України вимагає приведення партійної системи до стандартів ЄС. Умови війни змушують шукати баланс між необхідною централізацією влади для перемоги та збереженням політичного плюралізму.

Мета статті полягає у комплексному аналізі трансформаційних процесів інституту політичних партій України в умовах воєнного стану. Дослідження спрямоване на виявлення змін у їхніх функціях, ідеології та організаційних структурах, а також на прогнозування моделей оновлення політичної системи у повоєнний період.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика інституційної динаміки та трансформації політичних систем у кризових умовах воєнного стану посідає вагомe місце у фокусі уваги сучасних дослідників. Фундаментальні теоретичні та практичні засади функціонування вітчизняного партогенезу в період масштабних безпекових викликів висвітлено у працях О. Малисника, Ю. Остапця, А. Романюка та В. Литвина. Регіональні виміри, рівень інституціалізації, а також специфіку представництва етнічних спільнот і локальних еліт детально проаналізували Р. Манайло-Приходько та М. Палінчак. Питання електорального перерозподілу, розмивання традиційного геополітичного розколу «двох Україн» та динаміку ідеологічних орієнтацій громадян в умовах відсічі російської агресії репрезентовано у соціологічних звітах Центру Разумкова та комплексних розвідках А. Клячина.

Результати дослідження.

Попри наявність ґрунтовних праць, стрімка діджиталізація комунікацій та вимушена реорієнтація партійних структур на волонтерський сектор

актуалізують потребу в системному переосмисленні функціональних параметрів партійної системи. Зростає значення неформальних лідерів - військових, волонтерів, громадських активістів, чії дії у кризовій реальності іноді мають більший суспільний ефект, ніж мережі класичних партійних штабів. Партійні осередки скорочуються, кадровий ресурс використовується для підтримки безпеки, а сама діяльність переформатовується під потреби держави та суспільства у воєнний час.

Опитування свідчать, що значна частина громадян сприймає актуальну політичну реальність через призму колективної безпеки та єдності. Згідно з дослідженням, велика частка українців підтримує ідею уряду національної єдності, що свідчить про запит на консолідацію партійних сил в умовах війни (Interfax-Ukraine, 2024). Трансформація інституту політичних партій в Україні в період війни набуває системного характеру та охоплює як зміст їхньої діяльності, так і принципи організації та комунікації з суспільством. Глибока криза довіри до політичних партій, яку фіксують соціологічні опитування, де понад 77% громадян не довіряють цьому інституту, а більше половини вважають, що жодна з існуючих партій не заслуговує на повноваження після війни, свідчить про радикальне переосмислення їх ролі. Це структурна зміна, що формує новий соціальний запит на політичне представництво. Дослідження Центру Разумкова засвідчують суттєве падіння рівня залученості громадян до партійного життя, так як частка людей, які перебувають у будь-якій політичній партії, скоротилася до 1,5%. Значно зменшилася кількість тих українців, які переконані, що в країні існує політична сила, здатна ефективно представляти їхні інтереси. На фоні таких настроїв спостерігається стійка тенденція до переорієнтації громадської підтримки на користь військових та волонтерських ініціатив, чий авторитет у кризових умовах виявився визначальним для суспільної стабільності.

Напередодні повномасштабного вторгнення партійна система України, що сформувалася після великого електорального циклу 2019-2020 років, демонструвала складну багатопарову структуру з чітко вираженою різноманітністю. Її основу складали загальнонаціональні політичні сили, поділені на парламентські та позапарламентські, тоді як регіональний та місцевий рівні були представлені численними утвореннями, що відображали специфіку окремих територій. Особливий прошарок складали партії національних меншин, зокрема угорські політичні об'єднання, такі як Демократична партія угорців України та «КМКС»-Партія угорців України, чия діяльність була зосереджена переважно в Берегівському районі Закарпатської області, де історично компактно проживає угорська громада. На тлі чинного законодавства про політичні партії в Україні, яке вимагало реєстрації всеукраїнських

структур із розгалуженою мережею осередків у більшості регіонів, місцеві та регіональні проекти часто використовували статус юридичної особи для участі у виборах до обласних, районних та міських рад через регіональні партійні організації. Така архітектура призводила до надмірної фрагментації представницьких органів на місцях, де депутатські мандати розподілялися між десятками різноманітних суб'єктів, включно з чисельними міськими списками та локальними «іменними» блоками місцевих очільників. Це створювало ситуацію, за якої стабільність коаліцій у радах залежала від короткострокових компромісів між локальними елітами, а не від чітких ідеологічних програмних засад загальнонаціонального рівня.

Аналізуючи типологію партійної системи, дослідники виділяли кілька ключових категорій політичних акторів. До першої групи належали парламентські партії, які на той час мали представництво у Верховній Раді: «Слуга народу», «Голос» та «Європейська солідарність». Окрему категорію становили так звані «старі» партійні бренди, що мали доволі тривалу історію та впізнаваність серед виборців, зокрема Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Громадянська позиція». Політичний спектр також включав популістські структури, які будували свою комунікацію на спрощених гаслах та критиці існуючої влади, як-от Радикальна партія Олега Ляшка. Значну частину системи складали регіональні політичні партії, чий вплив обмежувався певними територіями. Серед них виділялися такі формування, як «Рідне Закарпаття», «Рідне місто», «Довіряй ділам», «За конкретні справи», «Черкашани» та «Команда Андрія Балоги». Їхня діяльність була зосереджена на вирішенні локальних проблем та лобюванні інтересів конкретних регіонів. Поряд з ними функціонували партії, що спеціалізувалися на захисті інтересів окремих етнічних спільнот, зокрема Партія поляків України та Циганська партія України. Відмінною рисою того періоду була присутність у політичному полі так званих мілітаризованих партій, які виникли на хвилі подій 2014 року та акцентували у своїх програмах на силових та патріотичних аспектах. До цієї категорії належали «Партія захисників України», «Національний корпус», Українське об'єднання патріотів та «Правий сектор». Паралельно існували партії громадянських ініціатив, такі як «Громадянський контроль» та «Об'єднання «Самопоміч», які позиціонували себе як альтернатива традиційним політичним силам та робили акцент на прозорості та громадському впливі.

Окремий феномен становили іменні політичні партії, створені навколо конкретних політичних фігур. Це були, зокрема, «Громадсько-політичний рух Валентина Наливайченка», «Громадський рух Миколи Томенка «Рідна Україна», «Українська

морська партія Сергія Ківалова» та «Українська стратегія Гройсмана». Такі утворення часто мали обмежену організаційну структуру та сильно залежали від популярності свого лідера. Ця складна мозаїка партійних акторів, що існувала на початок повномасштабного вторгнення, зазнала суттєвих трансформацій під впливом воєнних умов, що потребує окремого поглибленого аналізу (Манайло-Приходько & Остапеч, 2020, с. 283–284).

Парламентські вибори 2019 року стали ключовою віхою, що істотно трансформувала конфігурацію партійної системи України на всіх рівнях. Результати голосування продемонстрували радикальне оновлення політичного ландшафту, де з п'яти політичних сил, що подолали п'ятивідсотковий бар'єр, чотири були новими учасниками парламенту, а саме «Слуга народу», «Опозиційна платформа – За життя», «Європейська Солідарність» та «Голос». Єдиною політичною структурою з попереднього складу Верховної Ради, яка зберегла представництво, залишилося Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Завдяки безпрецедентній підтримці виборців партія «Слуга народу» вперше в історії України здобула одноосібну конституційну більшість у парламенті, отримавши 254 мандати за списком та в мажоритарних округах, що дозволило їй самостійно сформувати уряд та ухвалювати ключові законодавчі рішення без створення традиційних коаліційних об'єднань. Така концентрація політичного впливу суттєво змінила баланс сил у законодавчому органі та заклала основу для домінування однієї політичної сили впродовж усього електорального циклу аж до початку повномасштабного вторгнення. Це свідчило про глибоку кризу традиційних партійних інституцій та формування нової політичної архітектури (Центр Разумкова, 2020).

Наступні місцеві вибори 2020 року, хоч і не внесли кардинальних змін до складу партійної системи, однак продемонстрували зростаючий вплив регіональних та локальних політичних об'єднань. Ці вибори мали особливе значення з кількох причин. По-перше, вони завершили великий електоральний цикл 2019-2020 років. По-друге, їх проведення збіглося із завершальною фазою реформи децентралізації, що значно посилила політичну суб'єктність місцевих еліт. По-третє, вперше вони відбувалися за новими правилами, встановленими Виборчим кодексом України, який суттєво підвищив роль партій у виборчому процесі (Остапеч & Копинець, 2021).

Емпіричні дані підтверджують, що місцеві вибори 2020 року характеризувалися паралельним посиленням впливу як парламентських, так і регіональних політичних партій, що супроводжувалося високим рівнем фрагментації місцевих рад. Згідно з результатами досліджень, представниками 113 різних політичних партій стали депутатами рад різних рівнів, а посади голів міських

та селищних рад зайняли представники 46 партійних структур. Така поліпартійна структура на місцевому рівні свідчила про відсутність домінування окремих політичних сил у регіонах та формування складної системи політичних альянсів і коаліцій, що значною мірою визначило подальший розвиток політичного процесу в Україні напередодні повномасштабного вторгнення (Соціологічна група «Рейтинг», 2023).

Аналізуючи результати великого електорального циклу 2019-2020 років, можна констатувати формування в Україні партійної системи з ознаками переддомінуючої партії, роль якої виконувала політична сила «Слуга народу». Характерною рисою розподілу впливу на місцевому рівні став практично рівномірний поділ депутатських мандатів між загальнонаціональними парламентськими партіями та регіональними політичними об'єднаннями.

Історично український політичний простір структурався навколо партій, що пропонували різні вектори геополітичного розвитку. До повномасштабного вторгнення існував чіткий поділ на проросійський табір, до якого належали такі сили як «Опозиційна платформа - За життя», «Наші» та «Опозиційний блок», та проєвропейський напрям, представлений «Європейською солідарністю», «Слугою народу», «Голосом» та іншими (Манайло-Приходько & Остапеч, 2020; Центр Разумкова, 2020; Соціологічна група «Рейтинг», 2023).

Однак ключовою характеристикою системи залишався низький рівень інституціоналізації, що підтверджується об'єктивними показниками. Динаміка зростання кількості позапартійних депутатів у парламенті – зі 125 у 2012 році до 303 у 2019 – свідчить про слабкість партійних інститутів. Цю тенденцію підкріплює стабільна підтримка виборцями «старих» партійних брендів на рівні лише близько 30-31%. Ці показники свідчать про нестабільність партійної системи та її недостатню зрілість напередодні повномасштабного вторгнення (Палінчак, Остапеч, & Лешаніч, 2021).

Аналіз структури та особливостей функціонування партійної системи України в рамках виборчого циклу 2019-2020 років, з урахуванням актуальних глобальних політичних тенденцій, дозволяє прогнозувати певні напрями розвитку вітчизняного партійного будівництва в повоєнний час. Перш за все, слід констатувати повну втрату електоральної перспективи для політичних сил, що продовжували б апелювати до проросійських ціннісних орієнтирів. Важливо відзначити, що значна кількість подібних політичних інституцій припинила свою легальну діяльність на підставі постанови Верховної Ради України, прийнятої 3 травня 2022 року. Під заборону опинилися такі формування, як «Опозиційна платформа - За життя», «Партія Шарія», «Наші», «Опозиційний блок», «Ліва опозиція», «Союз лівих сил», «Держава», «Прогресивна соціалістична

партія України», «Соціалістична партія України», а також партія «Соціалісти» і «Блок Володимира Сальдо» (Українська правда, 2022).

Продовжуючи аналіз майбутнього партійного ландшафту, слід звернути увагу на механізми переорієнтації електорату заборонених проросійських партій. Експертна оцінка передбачає кілька можливих сценаріїв: спроби ребрендингу колишніх політичних проєктів, перехід частини виборців до абсентеїзму, підтримка президентської партії, хаотичний розподіл голосів серед різних сил, а також міграція до існуючих неідеологізованих партій або нових політичних проєктів (Клячин, 2023).

Важливою трансформацією повоєнного періоду стане подолання глибокого регіонального поділу, який традиційно висловлювався у концепції «двох Україн». Дослідники відзначають, що тенденція до зменшення цього розколу проявилася ще під час виборчих кампаній 2019 року, що частково пояснювалось ефектом «фактора Зеленського» та дискредитацією колишніх політичних еліт. Однак сьогодні мова йде про глибші процеси – розмивання самих основ соціокультурних відмінностей між східними та західними регіонами, особливо в таких сферах як історична пам'ять та мовно-культурна ідентичність. Цю тенденцію підтверджують соціологічні вимірювання. Зокрема, дані опитувань Київського міжнародного інституту соціології та соціологічної служби Центру Разумкова свідчать про безпрецедентну консолідацію суспільства незалежно від регіону проживання. Абсолютна більшість громадян чітко визначає себе у простір української політичної нації, повсякденне використання української мови та підтримка державного суверенітету стали домінуючими маркерами ідентичності як на заході, так і на півдні та сході країни, остаточно нівелюючи штучні електоральні лінії розколу минулого. Згідно з дослідженням Центру Разумкова, проведеному восени 2022 року, 70% українських громадян віддають перевагу європейській моделі розвитку, тоді як російську модель підтримують лише 0,5% населення. Для порівняння, у 2017 році ці показники становили 58% та 4% відповідно. Європейська та євроатлантична інтеграція перетворюються на потужний консолідуючий чинник, що об'єднує українців не менше, ніж прагнення до повної перемоги у війні (Центр Разумкова, 2022, с. 58–60).

Важливим вектором розвитку партійної системи в повоєнний період стане трансформація персоналізованих політичних проєктів. Якщо довоєнні персоніфіковані партії асоціювалися переважно з медійними особистостями або успішними мерами, то нові формування будуть будуватися навколо авторитетних військових командирів, організаторів територіальної оборони та волонтерів. Така практика вже має прецедент у вітчизняній

політичній історії. Під час парламентських виборів 2014 року до складу партійних списків включалися командири добровольчих батальйонів, що брали участь у бойових діях на сході України.

Однак досвід європейських країн демонструє потенційні ризики надмірної персоніфікації політики. Приклади таких партій, як «Список Мар'яна Шарца» у Словенії чи «Є такий народ» Слави Трифонову у Болгарії, свідчать про нестійкість подібних проєктів та їх негативний вплив на стабільність партійної системи в цілому. Окремий феномен становитимуть регіональні партійні проєкти, створені для участі у місцевих виборах, зокрема партії національних меншин. Їх посиленню сприятимуть такі фактори, як розмежування у часі проведення парламентських і місцевих виборів, продовження реформи децентралізації, а також небажання представників регіональних еліт інтегруватися до структур загальнонаціональних партій. Водночас, через відсутність розгалуженої мережі регіональних осередків та кадрового резерву, багато впливових політичних сил працюватимуть за принципом франшизи, надаючи місцевим елітам можливість балотуватися під їхніми брендами (Манайло-Приходько & Остапець, 2020).

Щодо майбутньої конфігурації партійної системи, аналітики прогнозують збереження формату багатопартійності з ознаками переддомінуючої партії, якою, найімовірніше, залишиться «Слуга народу». Історична поляризація між так званими «східними» та «західними» партіями втратить актуальність, а основним опонентом правлячої сили виступатимуть інші політичні формування, як-от «Європейська солідарність», що поєднують елементи традиційних і нових політичних проєктів (Остапець, 2021).

Важливою тенденцією стане поява мережових політичних структур, організаційна діяльність яких будуватиметься на використанні сучасних цифрових технологій. Дослідники відзначають, що такі партії мінімізують формальну організаційну структуру, зводять до мінімуму партійний апарат і працюють за принципом безпосередньої взаємодії з виборцями. Ця модель, реалізована в таких партіях як «Рух п'яти зірок» в Італії або «Йоббік» в Угорщині, знаходитиме все більше послідовників серед українських політичних акторів. Значним чинником, що впливатиме на функціонування партійної системи, залишатиметься гібридний характер політичного режиму, який сприяє перетворенню партій на інструменти реалізації інтересів окремих особистостей або фінансово-олігархічних груп. Це призводить до того, що політичні партії втрачають здатність виконувати класичні функції представництва громадських інтересів.

Партійну систему повоєнної України очікує глибока трансформація, що буде обумовлена критично низьким рівнем довіри громадян до

політичних партій, який сягає всього 1-2%. Це означатиме формування принципово нової, «третьої» партійної системи, яка характеризуватиметься децентралізованою організаційною структурою, обмеженим формальним членством, домінуванням мережових принципів функціонування та розмиттям чітких ідеологічних орієнтирів (Остапець, 2021). Відбулося скорочення кількості публічних заходів та внутрішньопартійних зібрань, оскільки політичні інституції переорієнтувалися на підтримку державних зусиль у протистоянні. Значною мірою змінилася і практична діяльність партійних структур. Численні місцеві осередки перетворилися на волонтерські центри або пункти допомоги, а політичні діячі зосередилися на організаційній роботі з підтримки Збройних Сил, допомоги внутрішньо переміщеним особам та відновленню пошкодженої інфраструктури. Така переорієнтація свідчить про адаптацію партійних інститутів до викликів воєнного часу. Паралельно спостерігається зростання впливу неформальних лідерів і громадських ініціатив, які в умовах кризи часто виявляються ефективнішими за традиційні партійні структури. Це створює передумови для формування нового покоління політиків, чий авторитет заснований на реальних досягненнях у волонтерській діяльності, організації оборони або координації гуманітарної допомоги. Таким чином, війна стала каталізатором процесів, що ведуть до поступового оновлення політичного класу та переосмислення ролі партійних інститутів у суспільстві.

Також, існує думка, що триваюча агресія спричинить поляризацію політичного ландшафту, в результаті якої можуть сформуватися дві умовні «метапартії». Так званих «військових», до яких зараховують структури безпекового блоку та волонтерський рух, що користуються надзвичайно високою довірою, та «цивільних», до яких належать громадські організації, що активно діють на дипломатичному напрямку та мають значний потенціал для інституційного оформлення. Їхньому посиленню може сприяти й трансформація моделі партійного фінансування, пов'язана з деолігархізацією. Більш ймовірним сценарієм вважається інтеграція військових у існуючі партійні структури. Такий шлях є більш вигідним для самих військових, оскільки дозволяє уникнути ризиків, пов'язаних із створенням нестійких партій, які можуть швидко втратити популярність і тим самим підірвати авторитет армії. Крім того, це забезпечить їм реальний вплив на формування оборонної та безпекової політики (Національний інститут стратегічних досліджень, б. д.).

Інший погляд передбачає консолідацію системи навколо двох основних політичних сил - владної та опозиційної. Прихильники цієї позиції вважають, що в умовах війни формування принципово нових всеукраїнських партій, здатних подолати виборчий бар'єр та організувати національну кампанію, є

малоймовірним. Навіть у разі успішного входження до парламенту політичного проєкту, створеного на базі громадянського суспільства, він скоріше залишатиметься виборчою платформою, а не повноцінною інституційною партією. Така структура неминуче успадкує слабкості своїх попередників, зокрема, відсутність власного партійного активу для формування професійного парламентського представництва, оскільки списки часто формуються з безпартійних кандидатів. Як наслідок, подібні утворення мають недовгу політичну історію, а їхні члени з часом розподіляються між домінуючими політичними центрами впливу (Національний інститут стратегічних досліджень, б. д.).

Важливим аспектом трансформації партійної системи є також послаблення впливу олігархічних груп, що відкриває нові можливості для політичного представництва. Створюється потенціал для виникнення партійних проєктів, вільних від впливу великого капіталу, які могли б фінансуватися за рахунок громадських коштів або середнього бізнесу. Однак наслідки такого розвитку подій залишаються невизначеними. Існує ймовірність подальшої фрагментації політичного ландшафту, коли новоутворені, зокрема регіональні, партії не зможуть трансформуватися у повноцінні загальнонаціональні сили.

Противники концепції двопартійності також вказують на формування в суспільстві нового соціального запиту на професійність у політиці. Незважаючи на збереження певної схильності до патерналізму та популізму, післявоєнна Україна буде потребувати політиків з конкретними знаннями та компетенціями. Цей фактор може стати вирішальним у визначенні майбутнього політичної системи. Паралельно відбувається глибока переорієнтація ідеологічного змісту партійної діяльності. Традиційні ідеологічні платформи відходять на другий план, поступаючись місцем національної єдності, тоді як пріоритетами політичних програм стають безпекові питання, зміцнення обороноздатності та стратегії повоєнного відбудовування країни (Національний інститут стратегічних досліджень, б. д.).

Аналітики вказують, що традиційні ідеологічні поділи втрачають актуальність, поступаючись місцем новим конфліктним лініям, що випливають із викликів війни. Одним з ключових стане питання рівня мілітаризації суспільства, яке проявлятиметься у суспільній дискусії щодо пріоритетності фінансування армії та оборонно-промислового комплексу над соціальними програмами та інфраструктурним відновленням. У публічних дискусіях та експертних обговореннях Національного інституту стратегічних досліджень та провідних українських аналітичних центрів наголошується, що після завершення бойових дій держава зіткнеться з гострим дефіцитом бюджетних ресурсів, де розподіл

видатків між утриманням чисельних сил оборони, виплатами ветеранам та потребами відбудови зруйнованих регіонів стане основною причиною суперечок між різними політичними силами. При цьому ліберальні та соціальні платформи вимушено адаптуватимуть свої програми до реалій перманентної безпекової загрози, перетворюючи питання мілітарної самодостатності на фундаментальний критерій лояльності для будь-якого майбутнього політичного проєкту. Ця тема тісно переплететься з суспільними настроями щодо мобілізації, військового обов'язку та соціального захисту ветеранів (Національний інститут стратегічних досліджень, б. д.).

Іншою визначальною лінією розмежування, що вже зараз формується, є дискусія між підходами щодо фіналу конфлікту та подальших відносин із агресором. Після завершення активної фази війни ця дискусія трансформується у політичну боротьбу між різними концепціями співіснування з Росією, від ізоляції до обмеженої взаємодії, причому конкретний вигляд цього розмежування значною мірою залежатиме від того, за яких обставин завершиться війна. В експертному середовищі Українського інституту майбутнього та фонду «Демократичні ініціативи» зазначається, що суспільна нетерпимість до будь-яких форматів компромісів чи відновлення економічних зв'язків із країною-агресором залишатиметься надзвичайно високою, що унеможливить появу поміркованих чи проросійських проєктів. Натомість політична конкуренція розгортатиметься між радикально-ізоляціоністськими концепціями повної безпекової блокади та прагматичними підходами щодо підтримки санкційного тиску й міжнародно-правового примусу до репарацій, де ставлення до формули повоєнного стримування агресора слугуватиме головним маркером патріотичної легітимності для всіх учасників електорального процесу. Економічний вектор також стане полем для ідеологічної конкуренції. Пошук балансу між ліберальною моделлю з її акцентом на ринкові механізми та соціально орієнтованою державою з жорсткою фіскальною політикою та прямим державним втручанням у економіку буде суттєво ускладнено через втрату значної частини економічного потенціалу країни. Це розмежування матиме чіткий соціальний вимір: ліберальна модель може знайти підтримку серед підприємців, тоді як соціально орієнтована серед працівників бюджетної сфери, пенсіонерів та тих, хто залежить від державної підтримки (Шайгородський & Чуніхіна, ред., 2022).

Процес європейської інтеграції також стане джерелом нових політичних поділів, які остаточно витіснять застарілу бінарність «прозахідний» та «проросійський». Нова лінія конфлікту пролягатиме між прихильниками відкритості та закритості у різних сферах. В економіці це виявиться у боротьбі між прихильниками повної інтеграції в єдиний європейський ринок і захисниками

протекціоністських заходів для захисту національного виробника. У ціннісній площині суспільство може розділитися між прихильниками пріоритету прав індивіда та захисту різноманітних меншин і адептами традиційних національних та релігійних цінностей. У політичній сфері дискусія розгортатиметься навколо глибини делегування суверенітету наднаціональним інституціям ЄС.

Одночасно з появою нових розмежувань відбувається повна маргіналізація проросійських політичних сил, багато з яких були заборонені за колабораціонізм. Однак, як зазначають експерти, зникнення організованих проросійських партій не означає автоматичної зміни політичних практик. Залишається значний прошарок колишніх активістів цих сил, які, відмовившись від відкрито проросійської риторики, можуть зберегти авторитарні методи політичної боротьби, далекі від демократичних стандартів. Це ставить перед політичною системою виклик щодо того, які ідеї та практики заповнять вакуум, що утворився (Національний інститут стратегічних досліджень, б. д.).

У зв'язку з цим постає нагальне питання вдосконалення виборчого законодавства. Фахівці наполягають на необхідності заздалегідь внести зміни до Виборчого кодексу, ввівши правові бар'єри для участі у виборчих процесах осіб, визнаних судом державними зрадниками, колаборантами та тими, хто скоїв злочини проти основ національної безпеки України. Такі запобіжні механізми мають стати ключовим інструментом захисту демократичного поля країни на перших післявоєнних виборах, запобігаючи відродженню антиукраїнських політичних сил у новій оболонці. Важливим аспектом трансформації стало формування нових ідеологічних векторів. Якщо на початку повномасштабного вторгнення домінувала консолідація навколо національної безпеки та євроінтеграції, то в повоєнний період можливе посилення альтернативних платформ, включаючи євроскептичні настрої, економічний популізм та нові форми регіоналізму. Це свідчить про те, що трансформація партійної системи не обмежиться простим заміщенням старих партій новими, але створить умови для появи принципово нових ідеологічних розмежувань.

Цифровізація політичної комунікації стала ще одним чинником змін. Дослідження показують різке зростання активності політичних акторів у таких платформах як Telegram, що свідчить про фундаментальну зміну способів взаємодії з громадянами. Ця тенденція не лише підсилює розвиток мережових партій, але й трансформує саму природу політичної участі, створюючи нові форми мобілізації та представництва інтересів.

У цілому, війна стала каталізатором глибоких інституційних змін, що ведуть до формування в

Україні нової партійної системи. Ця трансформація відображає адаптацію до викликів воєнного часу, глибші суспільні процеси, що формують нову модель взаємодії між громадянами, політичними інститутами та державою в повоєнний період.

Висновки.

У результаті проведеного дослідження здійснено комплексний аналіз трансформаційних процесів інституту політичних партій України в умовах воєнного стану та визначено ключові контури його повоєнного розвитку. Доведено, що повномасштабна російська агресія виступила радикальним каталізатором інституційних змін, повністю переформатувавши логіку вітчизняного партогенезу. Встановлено, що ключовим фактором очищення політичного простору стала остаточна юридична та електоральна маргіналізація проросійського сегмента, закріплена законодавчою заборонаю антидержавних партій. Це нівелювало історичний бінарний геополітичний розкол «Схід–Захід», сформувавши стійкий загальнонаціональний консенсус навколо євроінтеграційного та євроатлантичного вектору розвитку.

Обґрунтовано, що криза довіри до традиційних партійних брендів актуалізувала запит на формування принципово нової, «третьої» партійної системи. Основними характеристиками цього процесу є:

1. Перехід від жорстких ієрархічних структур до гнучких мережових (діджитал) моделей партійного будівництва, які мінімізують бюрократичний апарат і базуються на новітніх цифрових платформах комунікації (зокрема Telegram);

2. Легітимізація та стрімке зростання суб'єктності нового пулу неформальних лідерів (військовослужбовців, ветеранів, волонтерів, регіональних безпекових координаторів), які заміщують собою класичні партійні еліти;

3. Функціональна адаптація партійних осередків, що трансформувалися у гуманітарно-логістичні хаби.

Прогнозовано, що повоєнна ідеологічна структуризація відбуватиметься не навколо абстрактних гасел, а за новими лініями розмежування: рівнем мілітаризації суспільства (баланс між безпековим бюджетом та соціальними програмами), вибором економічної моделі відбудови (ліберальний ринок чи фіскальне держрегулювання) та глибиною делегування суверенітету інституціям ЄС. Наголошено, що критичною умовою збереження демократичного ландшафту є невідкладне вдосконалення виборчого законодавства (Виборчого кодексу України) шляхом встановлення жорстких правових бар'єрів для участі у виборчих процесах осіб, причетних до колабораціонізму, державної зради та проявів сепаратизму.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Interfax-Ukraine. (2024). Over 60% of Ukrainians support idea of national unity government – poll. <https://en.interfax.com.ua/news/general/1035506.html>
- Клячин, А. (2023). Напрями перерозподілу електорату заборонених в Україні політичних партій: Базові моделі. *Регіональні студії*, (32), 56–62.
- Малисник, О. М. (2024). Трансформація політичної системи України в умовах російсько-української війни. *Політикус*, (5), 75–80. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-5.12>
- Манайло-Приходько, Р., & Остапець, Ю. (2020). *Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України*. РІК-У.
- Національний інститут стратегічних досліджень. (б. д.). *Політична система України в умовах війни*. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/politychna-systema-ukrayiny-v-umovakh-viyny>
- Остапець, Ю. (2021). Мережеві (діджитал) партії в українському партогенезі: Що далі чекає на українську партійну систему. У В. І. Гиря & М. М. Вегеш (Ред.), *Україна і Центральна Європа: Історія, політика, культура: Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції* (с. 177–179). РІК-У.
- Остапець, Ю., & Копинець, Ю. (2021). Регіональні особливості електоральних практик в Україні у контексті місцевих виборів 2020 року. У А. Романюк & В. Литвин (Ред.), *Політичні партії і вибори: Українські та світові практики* (Вип. 5, с. 14–34). Львівський національний університет імені Івана Франка.
- Палінчак, М., Остапець, Ю., & Лешанич, М. (2021). *Особливості процесу інституціалізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту*. Ліра.
- Соціологічна група «Рейтинг». (2023). *Моніторинг місцевих виборів 2020: Підсумки*. http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_mestnyh_vyborov_2020_itogi.html
- Українська правда. (2022, 3 травня). ВР остаточно заборонила діяльність проросійських партій. *Українська правда*. <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/3/7343743/>
- Центр Разумкова. (2020). *Партійна система України після 2019 року: Особливості та перспективи розвитку*. Центр Разумкова.
- Центр Разумкова. (2022). Політичні цінності та політико-ідеологічні орієнтації громадян України в період російської агресії. *Національна безпека і оборона*, (4), 50–67.
- Шайгородський, Ю. Ж., & Чуніхіна, С. Л. (Ред.). (2022). *Нове покоління українського політикуму в умовах війни та повоєнних суспільних трансформацій: Матеріали круглого столу (Київ, 15 листопада 2022 р.)*. Талком.

REFERENCES

- Interfax-Ukraine. (2024). Over 60% of Ukrainians support idea of national unity government – poll. <https://en.interfax.com.ua/news/general/1035506.html>
- Klyachyn, A. (2023). Napriamy pererозpodilu elektoratu zaboronenykh v Ukraini politychnykh partii: Bazovi modeli [Directions of redistribution of the electorate of political parties banned in Ukraine: Basic models]. *Rehionalni studii*, (32), 56–62.
- Malysnyk, O. M. (2024). Transformatsiia politychnoi systemy Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Transformation of the political system of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Politykus*, (5), 75–80. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-5.12>
- Manailo-Prykhodko, R., & Ostapets, Yu. (2020). *Rehionalnyi vymir rozvytku ta funktsionuvannia partiinoi systemy Ukrainy* [Regional dimension of development and functioning of the party system of Ukraine]. RIK-U.
- National Institute for Strategic Studies. (n.d.). *Politychna systema Ukrainy v umovakh viiny* [Political system of Ukraine under war conditions]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/politychna-systema-ukrayiny-v-umovakh-viyny>
- Ostapets, Yu. (2021). Merezhevi (didzhytal) partii v ukrainskomu partohenezi: Shcho dali chekaie na ukrainsku partiinu systemu [Network (digital) parties in Ukrainian partogenesis: What lies ahead for the Ukrainian party system]. In V. I. Hyria & M. M. Vehesh (Eds.), *Ukraina i Tsentralna Yevropa: Istortia, polityka, kultura: Materialy VI mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii* (pp. 177–179). RIK-U.
- Ostapets, Yu., & Kopynets, Yu. (2021). Rehionalni osoblyvosti elektoralnykh praktyk v Ukraini u konteksti mistsevykh vyboriv 2020 roku [Regional features of electoral practices in Ukraine in the context of local elections 2020]. In A. Romaniuk & V. Lytvyn (Eds.), *Politychni partii i vybory: Ukrainski ta svitovi praktyky* (Issue 5, pp. 14–34). Ivan Franko National University of Lviv.
- Palinchak, M., Ostapets, Yu., & Leshanych, M. (2021). *Osoblyvosti protsesu instytutstyalizatsii politychnykh partii i partiinoi systemy Ukrainy v umovakh demokratychnoho tranzytu* [Features of the process of institutionalization of political parties and the party system of Ukraine in the conditions of democratic transit]. Lira.
- Razumkov Center. (2020). *Partiina systema Ukrainy pislia 2019 roku: Osoblyvosti ta perspektivy rozvytku* [The party system of Ukraine after 2019: Features and prospects of development]. Razumkov Center.
- Razumkov Center. (2022). Politychni tsinnosti ta polityko-ideolohichni oriantatsii hromadian Ukrainy v period rosiiskoi ahresii [Political values and political-ideological orientations of citizens of Ukraine during the period of Russian aggression]. *Natsionalna bezpeka i oborona*, (4), 50–67.
- Shaihorodskiy, Yu. Zh., & Chunikhina, S. L. (Eds.). (2022). *Nove pokolinnia ukrainskoho politykumu v umovakh viiny ta povoiennykh suspilnykh transformatsii: Materialy kruhloho stolu (Kyiv, 15 lystopada 2022 r.)* [A new

generation of Ukrainian politicians in the conditions of war and post-war social transformations: Proceedings of the round table]. *Talkom*.

Sociological Group Rating. (2023). *Monitorynh mistsevykh vyboriv 2020: Pidsumky* [Monitoring of local elections 2020: Results]. http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_mestnyh_vyborov_2020_itogi.html [in Ukrainian/Russian]

Ukrainska Pravda. (2022, May 3). VR ostatochno zaboronyla diialnist prorosiiskykh partii [The Verkhovna Rada finally banned the activities of pro-Russian parties]. *Ukrainska Pravda*. <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/3/7343743/>